

ГЕОГРАФИЯ НА ХИМИЧЕСКАТА ПРОМИШЛЕНОСТ В БЪЛГАРИЯ

I. Значение и особености.

Химическата промишленост е относително нов за България стопански и промишлен отрасъл, развит през последните 50 години. Днес той е структуроопределящ отрасъл на промишлеността. От неговото развитие зависи до голяма степен развитието и на останалите отрасли на НС, защото ХП осигурява ценни суровини и стоки за бита на населението. Същевременно ХП използва като суровини широко разпространени в България нерудни полезни изкопаеми, води и азота от атмосферния въздух. ХП осигурява и по-пълноценното използване на ценни суровини като нефт, земен газ, дървесина и други, от които има малки запаси в страната.

Химическата промишленост е отрасълът, в който много бързо намират приложение най-новите научни постижения. Някои от тях, след усъвършенстването си в процеса на химическото производство, намират приложение и в редица други стопански отрасли. Това дава възможност да се създават нови суровини, материали, полуфабрикати и предмети за потребление. В много отношения създадените в отрасъла материали като пластмаси, синтетичен каучук, синтетични влакна и други са с по-високи качества в сравнение с естествените материали. В тази връзка се говори и за “химизация” на стопанството.

ХП осигурява заместители на ценни естествени суровини, с което се запазва и природното равновесие.

ХП преработва значителни количества суровини, но и готовата продукция е със значителен обем. В отрасъла са заети и голям брой висококвалифицирани специалисти. Социалното значение на ХП нараства и от факта, че в отрасъла има възможност да се създават храни по синтетичен път.

Наред с положителното си влияние върху развитието на стопанството, ХП има и редица негативно влияещи особености. Отрасълът е суровиноемък и енергоемък.

Изграждането на мощностите му изисква големи капиталовложения, а повечето от производствата са замърсители на природната среда.

В крайна сметка като **най-характерни особености** на ХП могат да се посочат:

отрасълът наред с машиностроенето е най-високотехнологичният и прогресивен отрасъл на промишлеността;

той е суровиноемък, тъй като използва значително количество суровини;

ХП е трудоемък и наукоемък отрасъл, тъй като ангажира многобройна висококвалифицирана работна ръка;

ХП е енергоемък отрасъл, тъй като употребява значително количество енергия от различни видове;

ХП е водещ замърсител на природната среда, тъй като всичките й производства изхвърлят значително количество отпадъчни продукти;

ХП е сложен комплекс, включващ множество предприятия и научно-изследователски институти - в отрасъла нагледно може да се види връзката между наука и практика, което позволява производството на над 12000 продукта.

Производството на ХП намира най-широко приложение в енергетиката, транспорта, бита на хората, металургията /киселини и др. продукти/, машиностроенето /пластмаси, каучук/, леката промишленост /химически и изкуствени влакна, изкуствени кожи, подметки за обувки и др./, селското стопанство /торове, препарати за растителна защита, дрожди, опаковки и др./, строителството /изкуствени строителни материали/, медицината /лекарства, спринцовки, системи и др./ и други.

II. Място на химическата промишленост в структурата на промишлеността и НС.

Мястото на ХП в структурата на промишлеността и НС се определя от относителния дял в ОПП, дела ѝ в ОПФ, дела на заетите в отрасъла спрямо всички заети в страната, участието в износа и вноса и т. н. През последните 10 години ХП е сред водещите отрасли на промишлеността, като днес тя дава 18,8% от ОПП в страната или почти 50% повече в сравнение с началото на 90-те години. Запазването на водещото място на отрасъла през последните 10 години доказва важното му значение за НС, въпреки че обемът на продукцията в отрасъла намалява с над 30%.

Промени в относителния дял на ХП в ОПП

години: 1939г. 1960г. 1970г. 1980г. 1990г. 1991г. 1998г.

отн. дял/%/ 1,9 3,7 7,5 15,7 12,6 12,3 18,8

В ХП са заети 80622д., като 37,5% от тях са в частния сектор на отрасъла. В сравнение с редица други стопански отрасли и отрасли на промишлеността, заетостта в ХП намалява относително слабо през последните 10 години, което доказва значението на отрасъла. Днес заетите в ХП са 2,6% от всички заети в НС.

Брой на заетите и предприятията в ХП

години: 1985г. 1989г. 1990г. 1991г. 1998г.

предприятия 101 117 126 122 3300

заети 108199 113092 110339 94963 80622

Развитието на отрасъла е свързано и с разширяването на външната търговия на България. В началото на 90-те години на XX век страната изнася над 180 химически продукта в повече от 80 държави, като в пазара на сода, торове и други продукти заема водещи позиции. Това е видно и от сравнително успешната приватизация на предприятията, произвеждащи тези продукти. В началото на 90-те години ХП участва с 26,3% в износа и 16,9% във вноса на България, днес - с 19,5% в износа и 17,6% във вноса. Тези промени се дължат на стесняването на пазарите за продукцията и поскъпването на използваните вносните суровини.

III. Условия и фактори за развитие и териториално разположение на ХП.

Развитието на отрасъла е повлияно от множество фактори, сред които изпъкват суровините, потреблението, транспортът, състоянието на природната среда и др.

През последните 30 години то е стимулирано от следните конкретни причини:

- 1/. необходимост от препарати за растителна защита и торове за селското стопанство;
- 2/. от заместители на черни и цветни метали, използвани в машиностроенето;
- 3/. от суровини за текстилната, обувната, кожаро-кожухарската промишленост;
- 4/. от нови опаковки и амбалаж за селскостопанската продукция и продукцията на ХВП и леката промишленост;
- 5/. от горива, смазочни материали и множество каучукови изделия за транспорта;

6/. нужди на населението от лекарствени препарати, парфюмерия и др. стоки.

1. Суровинна база. Този фактор има решаващо значение за развитието на ХП, защото производствата ѝ са суровиноемки, а технологичните възможности позволяват използването на разнообразни суровини. Най-силно влияещи се от суровините са производствата на т. н. “тежка химия” /производството на соди и др. продукти/. В тези производства разходите за суровини достигат около 75% от себестойността на продукцията. За производството на единица продукция се изразходва около 4-5 пъти по-голямо количество суровина в сравнение с други промишлени отрасли.

Основни суровини за ХП са земният газ, нефтът, дървесината, въглищата, каменната сол, сярата, фосфатите, апатитите, калиевата сол, водата, атмосферният въздух, електропроизводството и др. При преработката на 1 тон нефт например се изразходват около 300м³ вода, а при производството на 1 тон калцинирана сода - около 225м³ вода. Най-голями са разходите на вода при производството на синтетични и изкуствени влакна - за 1 тон готова продукция се изразходват до 6000м

з

вода.

Силно въздействащ фактор върху развитието на ХП е и производството на електроенергия, тъй като много от производствата в отрасъла са енергоемки. Така например за производството на 1 тон сярна киселина се изразходват 136 квтч, за 1 тон капролактан - 2700 квтч, а за 1 тон полиамидни влакна - около 18000 квтч електроенергия.

Важна суровина за ХП е земният газ. От 1т земен газ се произвеждат 3000м синтетични тъкани или 500кг пластмаси, или 500кг синтетичен каучук. От 1000м³ земен газ могат да се получат 1550кг карбамид. Ето защо, основната част от внасяните количества земен газ в България се използва като суровина в ХП.

Основна суровина за нефтохимическото производство е нефтът. При неговата преработка се получават мазут, различни видове бензини, керосин, дизелово гориво, смазочни масла, изкуствен каучук, химически влакна, препарати за растителна защита, смоли, пластмаси, съставки за лекарства и редица други ценни продукти.

Производствата, използващи като суровина земния газ и нефта, са разположени основно в региони с благоприятно транспортно-географско положение, тъй като тези суровини са вносни.

Голямо значение за развитието на ХП имат някои нерудни полезни изкопаеми /каменна сол, флуорит, варовик, барит, фосфорити, каолин и др./, от които има значителни запаси в България. Те намират широко приложение в неорганичната химия. Варовиците край Девня и находището на каменна сол край с.Мирово /Провадийско/ са базата за строителството и функционирането на химическите заводи в Девня. За ХП от значение са и находищата на варовик край Враца, Стара Загора, Асеновград и др. Каолинът намира приложение в ХП като "пълнител" в каучуковото производство и производството на пластмаси. С най-голямо значение са находищата на каолин край Ветово, Каолиново и др. При производството на каучук се използват още магнезит, азбест, барит и други нерудни полезни изкопаеми.

За развитието на редица производства от ХП /парфюмерийното, фармацевтичното и др./ с водещо значение са селскостопанските суровини, чиято обемност и ниска транспортабилност определят ориентирането на някои технологични етапи от производството на химическите продукти към изявени селскостопански райони.

2. Обществено-икономически фактори. В тази група фактори се включват стопанските нужди на страната, пазарите, работната сила, внедряването на научните достижения, изискванията за опазването на природната среда и др.

Въздействието на тези и редица други фактори определя териториалното разположение на предприятията от нефтохимията /транспортно-географското положение спрямо основните вносители на нефт/, от парфюмерийната, фармацевтичната и каучуковата промишленост /ориентирани към основните потребителски центрове в страната/.

Силно влияние върху развитието на ХП оказват вътрешните производствени пазари /консумацията на химически продукти в машиностроенето, леката промишленост, транспортът, селското стопанство/.

Потреблението на стоки за населението /лекарства, бензини, парфюмерия и др./ е определящо в развитието и териториалната ориентация на съответните производства към основните потребителски центрове.

Външните пазари и специализацията на България в някои производства /сода, торове и др./ са определящият фактор за ориентирането на тези производства към основните пристанища.

Върху развитието на ХП влияние оказва и работната сила с нейното количество и квалификация. През последните години все по-силно влияе факторът “цена на работната сила”, тъй като някои предприятия от ХП като “Нефтохим” /Бургас/ например изпъкват с едни от най-високите работни заплати в страната.

Влиянието на науката като фактор за развитието на ХП се изразява в нарастването на видовете използвани суровини и произвеждани продукти в отрасъла, повишаването на тяхното качество и др.

След 1989г. все по-силно влияние върху развитието на ХП оказва екологичният фактор, тъй като отрасълът е сред основните замърсители /около 5% от сумарното замърсяване в страната/.

Като цяло влиянието на комплекса от фактори може да се оцени като положително върху развитието на ХП в България.

IV. Поява, развитие и отраслова структура на ХП.

1. Появата на ХП датира от края на XIXв., когато в България са построени предприятия на фирмите “И.Г.Фарбениндустри” /Германия/ и “Солвей” /Белгия/. В началото на XXв. започват работа множество дребни български предприятия, разчитащи на местни суровини и произвеждащи основно стоки за бита. Такива са сапунените фабрики “Н. Чилев” /Костинброд/, “В.Бъчваров” /Русе/, “Маслосапо” /Бургас/, фабриките за грес и емулсионни масла “Хифа” /Русе/ и “Химия и индустрия” /Габрово/, петролните

рафинерии в Русе /"Петрол", "Първо българско петролно акционерно дружество" и "Светлина"/, работещи с румънски нефт, кибритените фабрики /Костинброд/, розоварните в Казанлъшко и др. Наред с тези основни производства, в България е застъпено и производството на сода каустик в Пловдив. Преди Втората световна война в страната не се произвеждат торове, калцинирана сода, пластмаси.

Още по времето на Втората световна война много от горепосочените предприятия фалират или западат, което предизвиква уедряването им. След войната започва и бързо строителство на нови мощности в отрасъла. В края на 40-те години са пуснати в експлоатация двете карбидни фабрики в Асеновград и гара Яна, а през 50-те години - ХК в Димитровград. По-късно са построени ХК в Девня, НХК в Бургас и петролната рафинерия в Плевен, както и редица други важни за страната предприятия. Много от новопостроените предприятия са без пречиствателни съоръжения, което довежда до значителни нарушения на природната среда в тяхната околност. Същевременно в технологично отношение те значително отстъпват от европейските и световни образци. Това се отразява и в забавянето на приватизацията им през последните 10 години.

Последните 40 години от развитието на ХП се отличават и с редица други слабости: прекомерно развитие на тежката /основна химия/; развитие на суровиноемки и енергоемки производства; подценяване на леката химия /парфюмерийно производство, фармацевтично производство/; прекомерна концентрация на мощности в ограничени територии /Девня/ и др.

2. Отраслова структура на химическата промишленост. Тя се формира под въздействието на технологичните особености и особеностите на готовата продукция. В България са развити 18 подотрасъла на ХП, които според използваните суровини и технологията на преработването им, се поделят на 2 раздела: неорганична и органична химия.

2.1. Неорганичната химия ползва като суровини минерални ресурси, които са с неорганичен произход. Основните ѝ производства са: киселини, соди, минерални торове, фосфорити, сяра, препарати за растителна защита, взривни вещества. Основни суровини са каменната сол и варовиците, както и природният газ. Тези производства са капиталоемки, суровиноемки и трудоемки. Предприятията се намират в близост до находищата на суровини, поради големия обем на последните. Подотраслите от неорганичната химия произвеждат около 15% от общата продукция на ХП.

2.2.Органичната химия ползва като суровини нефт, природен газ, дървесина и други суровини с органичен произход. Основните ѝ производства са пластмаси, синтетичен каучук, синтетични влакна и др.

В зависимост от характера на произвежданите продукти, подотраслите на ХП се поделят в 2 основни раздела: тежка и лека химия.

2.3.Тежката химия обхваща производството на торове, сода, киселини, нефтопреработката и производството на синтетични и изкуствени влакна, на каучукови изделия и пластмаси.

2.3.А. Производство на торове, соди, киселини и други продукти с неорганичен произход. Тези производства са сред най-търсените продукти на българската ХП на международните пазари и намират широко приложение в селското стопанство и другите стопански отрасли на България. Те са базата на тежката химия в страната. Развитието им се базира на варовиците край Девня и Враца, каменната сол край с.Мирово /Провадийско/ и въглищата като енергиен източник в Марбас и Марица-Изток. През 1951г. е пуснат първият завод за азотни торове в Димитровград с мощност 150000т годишно. Впоследствие в това предприятие е застъпено и производството на сярна киселина, солна киселина и други продукти, с което то се превръща в комплекс от предприятия /комбинат/. След разработването на въглищата в Марица-Изток през 1965г. е построен и АТЗ в Стара Загора, в който се произвеждат 280000т амоняк годишно. Към края на 60-те години е пуснат в експлоатация завод за амоняк и карбамид във Враца. През 70-те години е завършено строителството на ХК в с.Повеляново /сега квартал на Девня/, който работи с вносни апатити и фосфорити от северна Африка и ОНД. През 80-те години като суровина за производството на торове започна да се използва природният газ, с което ефективността на производствата нарастна значително. Днес производството на **торове** е застъпено във фирмите: "Агробиохим" /Ст. Загора - азотни торове, метилметакрилат, дикалциев фосфат за фуражи и др./; "Неохим" /Димитровград

- амоняк, азотна киселина, фосфорни торове, амониева селитра и др./; "Химко" /Враца

- единствен производител на карбамид в България, който работи с холандски и италиански технологии;/ "Агрополихим" /Девня

- амоняк, азотна киселина, фосфорна киселина, троен суперфосфат, амониева селитра, течен азотен тор/. В Кремиковци работи и цех за амониев сулфат с мощност 25000т годишно, като това производство е съпътстващо производството на кокс.

Основни производства на неорганичната химия

Производства 1980г. 1985г. 1990г. 1991г. 1998г.

Амоняк -хил.т 1008,8 1138,0 1308,6 1092,8 982,4

Азотни торове-хил.т 436,0 468,7 542,7 395,2 375,6

Фосфорни тор.-хил.т 216,6 171,7 46,6 36,9 110,2

Сярна кисел.-хил.т 851,9 810,1 521,8 355,1 556,2

Сода каустик-хил.т 168,4 157,1 108,2 76,5 80,0

Калц.сода-хил.т 1478,7 1036,6 1046,2 893,3 250,0

Хим.средства за

раст.защита -хил.т 18,9 18,3 10,0 7,3 5,3

Карбамид-хил.т - - - - 301,4

Производството на **препарати за растителна защита** е съсредоточено в Пловдив. В България се произвеждат над 90 подобни препарата. Обемът на това производство в сравнение с 80-те години е намален около 4 пъти във връзка с кризата в селското стопанство на страната. В Асеновград и на гара Яна се произвежда карбид.

Производството на **соди** е концентрирано основно в ЕАД "Соди"-Девня. Фирмата е наследник на содовия завод в града, построен поради благоприятното географско положение /близост до каменната сол в с.Мирово и варовиците в Девня, както и близост до пристанището във Варна, откъдето се изнася голяма част от продукцията му/. При производството се използват и водите от карстовите извори край Девненска река и яз."Цонево" на река Камчия. Ограничаването на пазарите в Близкия и Среден изток довежда до значителното съкращаване на производството на сода в България.

Производството на **сярна киселина** е застъпено в КЦМ край Пловдив, ОЦК в Кърджали и МК в Пирдоп. Успоредно с увеличаването на металургичното производство през последните 5 години се отбелязва и увеличаване на производството на сярна киселина.

2.3.Б. Нефтохимическа промишленост. Този подотрасъл е базата на органичната химия в България. Неговото бързо развитие датира от средата на 60-те години, въпреки че преработката на нефт е застъпена в страната още преди Втората световна война. Нефтохимията заема водещо място в структурата на химическото производство в България като осигурява около 45% от неговия обем. Основните предприятия в подотрасъла са "Плама" /Плевен/ и "Нефтохим" /Бургас/. В "Нефтохим" се произвеждат всички видове бензини, пропан-бутан, парафини, фенол, ацетон, синтетичен каучук, полиетилен, полистирол, гликолит, полиакрилни влакна, етилен, олеини и редица други продукти. Фирмата осигурява над 90% от продукцията в подотрасъла.

След неколкогодишно преустановяване на производството, днес фирма "Плама" отново произвежда горива, смазочни масла, грес, дизелово гориво и др. Част от отработените смазочни масла се преработват в най-старото предприятие в подотрасъла - в Русе. В него се произвежда битум, мазут, масла и др.

Годишната преработка на нефт в горепосочените предприятия достига около 12 млн.т през 80-те години, докато днес годишно се преработват около 8 млн.т. След значителния спад в началото на 90-те години, днес производството на подотрасъла

бележи ново нарастване, което е отражение на “съживяването” на вътрешния пазар.

Основни производства на органичната химия

Производства : 1980г. 1985г. 1990г. 1991г. 1998г.

Бензин-хил.т 2277 2730 1900 891 1732

Керосин-хил.т 304 365 209 61 152

Диз.гориво-хил.т 4209 4822 2717 1410 2009

Пластмаси,смоли и

лепила-хил.т 254,7 406,4 248,3 141,6 200

Дунапрен-т - - - 1466 367

Меки изкуствени

кожи-хил.м² 15382 15537 10834 3122 1106

Хим.влакна и

нишки-хил.т 96,1 104,8 57,9 25,5 41,4

Авто гуми-хил.бр. 1531,7 1659 1795 1141 391

Гум.обувки-млн.ч. 12,5 8,2 3,2 2,9 0,6

Преработката на нефт е базата за производство на полимерни материали. Такъв материал са **синтетичните влакна**. Основните предприятия за производството им са в Бургас /полиакрилни влакна "Булана"/, Ямбол /полиестерни влакна "Ямболен"/, Видин /полиамидни влакна "Видлон"/ и Димитровград /полиестерна коприна/. Синтетичните влакна се отличават с по-голямата си трайност, издръжливост, немачкаемост, топлоизолация и други ценни качества /ниска себестойност/, поради което намират все по-широко приложение в текстилната индустрия.

Наред със синтетичните влакна, в България е застъпено и производството на изкуствени влакна чрез преработка на дървесина в Свищов /"Свилоса"/.

Към нефтохимическото производство се отнася и производството на **пластмаси и тяхната преработка**.

Пластмасите имат редица ценни качества /здравина, еластичност, неподатливост на корозия и др./, които ги правят широко използвани в машиностроенето /като заместители на металите/, строителството /заместители на строителни материали/ и бита. Пластмаси се произвеждат в Бургас, Девня и Видин, а производството на пластмасови изделия е застъпено в София, Асеновград /фирма "Асенова крепост"/, Берковица /фирма "Ком"/, Русе, Габрово /"Капитан дядо Никола"/, В.Търново /фирма "Момина крепост"/, Кнежа, Шумен, Самоков, Ботевград, Бяла, Тервел, Плевен, Средец, Първомай, Гоце Делчев и др. Сред производствата на пластмасови изделия изпъкват със своето значение производството на PVC тръби /Габрово/, системи за кръвопреливане и спринцовки /В.Търново/, фолио и амбалаж /Асеновград/ и др.

Производството на **каучукови изделия** в България е широко застъпено. То е базирано както на синтетичния каучук, произвеждан в Бургас, така и на вноса на естествена

суровина. Най-голям дял в него има производството на автомобилни гуми /вътрешни и външни/, което е развито във Видин и София. Предприятието във Видин /"Вида"/ е пред ликвидация и пълно спиране на производството, въпреки че над 50% от продукцията е изнасяна зад граница. То е кооперирано с производството на полиамидни влакна в града. Спадът на вътрешното търсене и ограничаването на външните пазари за тази продукция са основните причини за намаляването на производството на гуми почти 6 пъти през последните 5-6 години. През последните 20 години в страната се развива регенерирането на автомобилни гуми, като с тази дейност са заети основно частни фирми.

Производството на технически каучукови изделия /маркучи, ремъци, транспортни ленти и др./ е застъпено в Мадан, Пазарджик, Нови Искър, Кула, Русе, Плевен.

Производството на уплътнители за врати на автомобили и на други каучукови изделия за автомобили е локализирано в Силистра. Гумени обувки се произвеждат в София, Световрачене, Плевен, но над 50% от тази продукция се дава от предприятието в Габрово. В Габрово се произвеждат, наред с PVC тръби и спасителни пояси, гумени дюшеци, възглавници, очила за водолази, плавници и редица други каучукови изделия. Във В.Търново е застъпено производството на баскетболни топки /фирма "Етър"/. Тези производства също бележат нарастване през последните 3-4 години, поради разширяването на вътрешните и външни пазари.

2.4.Леката химия обхваща производството на бои, лакове, сапуни и други перилни препарати, фармацевтични и парфюмерийни изделия и др.

2.4.А. Производството на **бои, лакове** и други продукти е широко застъпено в България. Основните центрове за производството на бои и лакове са София, Нови Искър, Русе. В Костинброд се произвеждат анилинови бои, в Бяла - латексови бои и предпазни средства, в Костенец - бои за синтетични и изкуствени влакна. В Бургас /фирма "Хемус"/ и Шумен се произвеждат канцеларски материали /ленти за пишещи машини, лепила, индиго, туш и др./. В Костенец се намира единственото предприятие за производство на кибрит в страната.

2.4.Б. Фармацевтичната промишленост е широко представена в България, защото тя осигурява жизненонеобходимите лекарствени средства и препарати. Основните ѝ центрове са София, Разград, Троян, Дупница, Пещера и Враца. Разградската фирма "Антибиотик" е специализирана в производството на антибиотици, докато фирма "Фармация" от Дупница е основен производител на аналгетици, витамини и други лекарствени средства за хуманитарната медицина.

Предприятията в Пещера и Враца произвеждат предимно антибиотици, използвани в животновъдството. Производството на лекарства през последните 10 години намалява 10-20 пъти, което се дължи на ограниченото вътрешно потребление и намаления износ.

Производства на леката химия

производства: 1980г. 1985г. 1990г. 1991г. 1998г.

бои и лакове-хил.т 65 85,6 60,6 22,4 32,7

перилни преп.-т 11207 11777 10432 4989 4509

сапуни-хил.т - 25,8 11,3 13,8 1,4

паста за зъби-т 31051 37427 25878 18316 31698

антибиотици-т 477 268 194 257 28

витамини-т 290 270 157 194 190

антипиретици-т 2203 2393 1011 1133 100

колофон-т 1997 1900 927 436 9

розово масло-кг 463 512 931 870 602

2.4.В. Парфюмерийната промишленост е традиционен подотрасъл, тъй като за нейното развитие има всички необходими предпоставки в България - суровини, производствен опит на населението и др. Основната суровина за подотрасъла е розовото масло добивано в с.Розино, Казанлък, Стрелча и Карлово. През последните 10 години производството му намалява около 3 пъти, но след 1995г. се отбелязва ново нарастване на количеството добито масло. Основните потребители на този продукт на вътрешния пазар са фирмите "Арома" /София/ и "Ален мак" /Пловдив/, които са собственост на фирма "Астера". Те произвеждат парфюми, дезодоранти, кремове, помади и др.

В страната се произвеждат още: лавандулово масло /около 7-8т/, боров терпентин /Стамболийски/, колофон /Велинград/, борово масло, ментово масло /Г. Оряховица и Шумен/ и редица други ценни продукти. Основен производител на миещи препарати е фирма "Верила" /София/. Производството им намалява около 10 пъти през последните 10-15 години, поради ограничаването на вътрешния пазар. Фирма "Рубела" /Рудозем/ е специализирана в производството на паста за зъби, а основен производител на червила е "Ален мак"-Пловдив.

2.4.Г. Биотехнологичната промишленост се развива в България като практическо приложение на достиженията на химическата и биологическата наука. Производството в подотрасъла е базирано на микробния синтез, който е в основата и на редица технологични процеси в ХВП /винарската, пивоварната, консервната промишленост и др./. Основните производства в биотехнологичната промишленост са: биотехнологичен протеин, аминокиселини, заместители на захарта, ензими, антибиотици, инсектициди и др. Тези продукти намират приложение както в ХВП, така и в ХП. Основните центрове на този подотрасъл са София, Пловдив, Стара Загора, Варна, където е концентриран научният потенциал на страната и има най-големи възможности за приложение на научните открития в практиката.

V. Териториална структура на химическата промишленост.

Териториалната структура на отрасъла е формирана под въздействието на сложен комплекс от фактори /природни и обществени/. Това определя и нейната усложненост. Основа на териториалната структура са формиралите се в България

производствено-териториални комплекси и ядра на химическото производство.

1. Черноморският район на ХП обхваща Бургаския и Девненския химически комплекс, както и някои центрове на ХП като Ямбол и др. Свързващо звено между двата химически комплекса е **етиленопроводът** от Бургас за Девня. В района са концентрирани почти 50% от ОПФ в отрасъла и се произвеждат над 40% от продукцията му. В предприятията му работят почти 1/3 от заетите в ХП в страната. Районът е специализиран в производството на нефтопродукти, пластмаси /полиетилен/, етилен, бензоли, синтетичен каучук, полиакрилна влакна, соди, минерални торове и др. Основата на района са "Нефтохим" /Бургас/, "Соди" /Девня/, ХК в Ямбол и фабриката за преработка на пластмаси в Средец.

2. Западният район обхваща предприятията в София, Враца, Дупница, Самоков, Видин. Заетите в отрасъла са около 1/3 от заетите в ХП на страната, а делът в произведената химическа продукция е около 25%. Основните фактори за развитието на отрасъла в района са транспортно-географското му положение, потреблението, работната сила и др. Основните предприятия са "Химко" /Враца/, фармацевтичните в София и Дупница, фирма "Арома" в София, "Верила", ХК във Видин, предприятието за пластмаса "Рилапласт" в Самоков и др. Водещи са производствата на химически препарати, лекарства, автогуми, пластмасови изделия, парфюмерия и др.

3. Южният район на химическата промишленост обхваща предприятията от отрасъла в Пловдив, Димитровград, Стара Загора и др. Базата на този район са торовите заводи в Димитровград и Стара Загора, както и "Ален мак" в Пловдив. Основните фактори, определили развитието на отрасъла в района, са близостта до въглищните басейни /Марица-Изток и Маришкият/, наличието на местни суровини, работната сила, потреблението и благоприятното транспортно географско положение. В района се произвеждат около 10% от продукцията на ХП в България.

4. Северният район обхваща предприятията в Плевен, В.Търново, Русе, Свищов, Разград, Габрово. Развити са нефтохимията, производството на пластмасови изделия, антибиотици, изкуствени и щапелни влакна. Основните предприятия са "Плама" /Плевен/, "Свилоса" /Свищов/, "Момина крепост" /В.Търново/, "Капитан Дядо Никола" /Габрово/, "Антибиотик" /Разград/.

VI. Проблеми и перспективи за развитие на химическата промишленост.

Перспективното развитие на отрасъла е свързано с вземането на спешни мерки за решаване на следните основни проблеми:

1/. приватизирането на предприятията;

2/. осигуряването на суровина за производствата;

3/. повишаването на качеството на продукцията, с което да се осигурят и нови външни и вътрешни пазари;

4/. закриването на някои производства, за които няма условия за съществуване в България - липсват пазари, необходими са скъпи суровини и т. н.

5/. да се даде приоритет на биотехнологичните производства, производството на парфюмерия и козметика и на други производства от леката химия.

6/. съобразяване на производството с екологичното равновесие в страната, тъй като редица предприятия от отрасъла са построени без отчитане на влиянието им върху населението и природната среда. /В тази връзка в района на Девня, Бургас, Димитровград, Враца, Плевен и други центрове на ХП днес има редица сериозни екологични проблеми. Тяхното решаване е немислимо без капиталовложения за нови безотпадни технологии./

Решаването на тези и редица други проблеми ще позволи химическата промишленост да спомогне за бързото излизане на България от стопанска криза.

